

T.C.
DEVLET BAKANLIĞI VE BAŞBAKAN YARDIMCILIĞI

7/9199

Sayı : B.02.0.003/13-3898

04/11/2009

Konu : 7/9199 sayılı
yazılı soru önergesi

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

- İlgi : a) TBMM Başkanlığının 01/10/2009 tarihli ve A.01.0.GNS.0.10.00.02-7/9199-15243/33109 sayılı yazısı
b) Başbakanlığın 06/10/2009 tarihli ve B.02.0.KKG.0.12/106-159-26/3917 sayılı yazısı.

İlgi yazı eki Muğla Milletvekili Sayın Fevzi TOPUZ tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan 7/9199 sayılı yazılı soru önergesinin cevabına ilişkin olarak, T.C. Merkez Bankasının yazısı ekte sunulmaktadır.

Bilgilerine arz ederim.

Ali BABACAN
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı

Ek : T.C. Merkez Bankasının
16.10.2009 tarihli ve 61235
sayılı yazısı ve ekleri
(1 adet-33 sayfa)

DAĞITIM:
Gereği:
TBMM Başkanlığına

Bilgi:
Başbakanlığa

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

ANONİM ŞİRKETİ
SERMAYESİ : 25.000 TL
İDARE MERKEZİ : ANKARA

İDARE MERKEZİ

Cevaplarda şu işaretlerin tekrarını dileriz :

B.02.2.TCM.0.00.00.00

2009-ÖKM-D/102

ANKARA, 16 Ekim 2009

61235

T.C. DEVLET BAKANLIĞI VE BAŞBAKAN YARDIMCILIĞI
(Sayın Ali BABACAN)
ANKARA

İlgi: 08.10.2009 tarih ve B.02.0.003-(13)/3782 sayılı Evrak Akış ve Talimat Formu.

İlgide kayıtlı yazı ekinde Bankamıza ulaşan Muğla Milletvekili Fevzi Topuz'un Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a tevcih ettiği 7/9199 sayılı yazılı soru önergesi incelenmiş olup, konuya ilişkin Bankamız cevabı aşağıda yer almaktadır.

Bankamız internet sitesi Süreli Yayınlar bölümünde yayımlanan ve bir örneği ilişikte sunulan "Ödemeler Dengesi İstatistikleri Tanım ve Türkiye Uygulaması" başlıklı detay bilgi setinde de yer aldığı şekilde; ödemeler dengesi istatistikleri bir ekonomide yerleşik kişilerin (Genel hükümet, parasal otorite, bankalar, gerçek ve tüzel kişiler), diğer ekonomilerde yerleşik kişiler (yurtdışında yerleşikler) ile belli bir dönem içinde yapmış oldukları mal, hizmet ve sermayeye ilişkin ekonomik işlemlerin sistematik kayıtları olarak tanımlanmakta ve çift kayıt ilkesi doğrultusunda Bankamız dahil tüm bankalardan, diğer kamu kurumlarından ve çeşitli anketler gibi farklı kaynaklardan toplanan veriler kullanılarak aylık olarak hazırlanmaktadır.

Çift kayıt ilkesi gereğince ödemeler dengesi istatistikleri konusu işlemlerin, mahiyetlerine ve finansman şekillerine göre mutlak değer olarak aynı, ancak biri pozitif diğeri negatif işaretli çift kayıtlı eşanlı olarak kaydedilmesi gerekmekte ve bunun sonucunda teorik olarak Net Hata ve Noksan kaleminin "0" olması beklenmektedir. Ancak, uygulamada Net Hata Noksan kaleminin "0" dan farklı olması genel olarak; işlemlerin veri kaynaklarının çeşitli olması, bu nedenle hesaplama farklılıkları, bildirim hataları yaratması veya bazı kayıtlar için veri elde edilememesinden ortaya çıkmaktadır. Net Hata Noksan kaleminin içeriğini büyük ölçüde oluşturduğu tahmin edilen nedenlerin sayısal büyüklüklerinin kesin olarak saptanması ise mümkün olamamaktadır.

Özet olarak, ödemeler dengesi istatistiklerinde Net Hata ve Noksan Kalemi, tabloya yansıyan tüm kayıtlardan sonra dengeyi sağlayan bir kalem olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile Net Hata ve Noksan Kalemi ayrıca hesaplanmamakta ancak “kalan” bir değer olarak tabloda yer almaktadır.

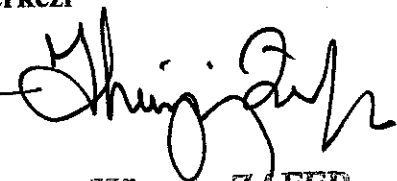
Ekim 2008’den itibaren ülkemizin ödemeler dengesi istatistikleri Net Hata ve Noksan kalemindeki artışta etkili olması muhtemel nedenler 12 Ocak 2009 tarihli Basın Duyurumuzda; ödemeler dengesi istatistiklerine kaydı yapılamayan yurtiçinde yerleşik kişilerin yurtdışındaki mevduatlarından yurda getirilerek döviz tevdiat hesaplarına aktarılan tutarlar, kur farkları ve bankacılık sistemi dışında efektif olarak tutulan tasarrufların bankacılık sistemine girmesi olarak sayılmıştır. Bu doğrultuda, yurtiçinde yerleşik kişilerin yurtdışı mevduatlarının ödemeler dengesi istatistiklerine yansıtılmasına yönelik 2008 yılı çalışmaları tamamlanmış olup, hesaplanan 4,4 milyar ABD doları tutarındaki mevduat azalışı, Sermaye ve Finans Hesapları içerisindeki varlık kalemleri arasında yer alan “Diğer Varlıklar” kaleminde azalış olarak gösterilmiştir. Ayrıca, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı ile varılan mutabakat sonucunda, kamu kuruluşlarının yurtdışından sağladığı uzun vadeli kredilere ilişkin olarak adı geçen Müsteşarlığın ilgili veri tabanına yansıyan kullanım ve geri ödeme bilgileri ödemeler dengesi istatistikleri verileriyle karşılaştırılmış ve istatistiklere yansımayan işlemler saptanarak veriler revize edilmiştir. Sonuç itibarıyla, 2008 yılının son çeyreğinde Net Hata ve Noksan rakamı 6,9 milyar ABD doları, Ocak-Ağustos 2009 döneminde ise 5,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

Bilgilerinize saygılarımızla arz ederiz.

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI
İdare Merkezi

Dr. Erdem BAŞÇI
Başkan Yardımcısı

Hüseyin ZAFER
Genel Müdür

Başkan V.

Ek 1: Ödemeler Dengesi Metodolojisi (30 sayfa)

2: 12 Ocak 2009 tarihli Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Basın Duyurusu

Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı
16.10.2009
3898

EK 1

ÖDEMELER DENGESİ İSTATİSTİKLERİ TANIM VE TÜRKİYE UYGULAMASI

**TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI
İSTATİSTİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Ödemeler Dengesi Müdürlüğü**

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

I- TANIM.....	1
II- İLKELER.....	2
1. Çift Kayıt.....	2
2. Mülkiyet Değişimi.....	4
3. Piyasa Değeri	4
III- STANDART SINIFLAMA	4
1. Cari İşlemler Hesabı	4
a) Mal ve Hizmetler.....	4
i) Mallar	4
ii) Hizmetler	5
b) Gelirler.....	5
c) Cari transferler	5
2. Sermaye ve Finans Hesapları	6
a) Sermaye Hesabı:.....	6
b) Finans Hesapları:	6
i) Doğrudan yatırımlar	7
ii) Portföy yatırımları	8
iii) Finansal Türevler	9
iv) Diğer Yatırımlar	9
v) Rezerv varlıklar	9
3. Net Hata ve Noksan.....	10
IV- TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMA VE VERİ KAYNAKLARI	12
1. Cari İşlemler Hesabı:	14
a) Dış Ticaret Dengesi:	14
b) Hizmetler Dengesi:	15
i) Taşımacılık:.....	15
ii) Turizm:	15
iii) İnşaat Hizmetleri:	16
iv) Sigorta Hizmetleri:	16
v) Finansal Hizmetler:	16

vi) Diğer Ticari Hizmetler:	17
vii) Resmi Hizmetler:	17
viii) Diğer Hizmetler:	17
c) Gelir Dengesi:	17
i) Ücret Ödemeleri:	17
ii) Yatırım Geliri:	17
d) Cari Transferler:	18
i) Genel Hükümet	18
ii) Diğer Sektörler	18
İşçi Gelirleri:	18
2) Sermaye ve Finans Hesapları:	19
a) Sermaye Hesabı / Göçmen Transferleri:	19
b) Finans Hesapları:	19
i) Doğrudan Yatırımlar:	19
ii) Portföy Yatırımları:	20
iii) Diğer Yatırımlar:	21
iv) Rezerv Varlıklar:	23
EK : ÖDEMELER DENGESİ TÜRKİYE UYGULAMASINA GÖRE	
AYRINTILI SUNUM KALEMLERİ	24

ÖDEMELER DENGESİ İSTATİSTİKLERİ TANIM VE İLKELERİ İLE TÜRKİYE UYGULAMASI

Ödemeler dengesi istatistiklerinin derlenmesine ilişkin uluslararası standartlar, Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) üye ülkelerine yol gösterici olarak hazırladığı "Ödemeler Dengesi El Kitabı"nda yer almakta olup, söz konusu standartlar ödemeler dengesi istatistiklerinin karşılaştırılabilirliğini sağlamaktadır.

Halen bu el kitaplarının beşinci versiyonu uygulanmakta olup, altıncı versiyonu üzerinde çalışmalar devam etmektedir. Bu metinde, yeralan tanım, kayıt ve sınıflama bilgileri 5. El Kitabı temel alınarak hazırlanmıştır.

I- TANIM

Ödemeler dengesi, geniş anlamıyla, bir ekonomide yerleşik kişilerin (Merkezi hükümet, parasal otorite, bankalar, gerçek ve tüzel kişiler), diğer ekonomilerde yerleşik kişiler (yurtdışında yerleşikler) ile belli bir dönem içinde yapmış oldukları ekonomik işlemlerin sistematik kayıtlarını elde etmek üzere hazırlanan istatistiki bir rapordur .

Ekonomik işlemler,

- mal, hizmet ve gelirle ilgili işlemleri,
- finansal varlık ve yükümlülüklerle ilgili işlemleri,
- bir ekonomide yerleşik kişilerden diğer bir ekonomide yerleşik kişilere

karşılıksız olarak reel ya da finansal kaynakların sağlandığı transferleri kapsar.

Ödemeler dengesi tanımında iki temel kavram bulunmaktadır. Bunlar **"ekonomi"** ve **"yerleşiklik"**tir. **"Ekonomi"** sözcüğü bir hükümet tarafından idare edilen coğrafi bölgeyi ifade ederken, **"yerleşikler"** deyimi ile bir ekonomide bir yıldan fazla süre ile devamlı ve düzenli olarak ikamet eden, o ekonomi içerisinde faaliyette olan kurum ve kişiler ifade edilmektedir.

Ödemeler dengesi istatistikleri aylık, üçer aylık, yıllık gibi belli bir dönem aralığında yurtdışında yerleşik kişilerle gerçekleştirilen ekonomik akımları ölçmektedir. Bu istatistikler yayınlanırken kullanılan hesap birimi, ekonominin kendi para birimi veya uluslararası piyasalarda geçerliliği olan başka bir para birimi

olmaktadır. Para birimi seçiminde diğer para birimlerine göre istikrarlı olmasına dikkat edilir.

II- İLKELER

1. Çift Kayıt

Ödemeler dengesinde ana ilke, her bir işlemin eşit değerde iki ayrı kaleme iki kayıt ile çift kayıt muhasebe sistemine uygun olarak kaydedilmesidir. Bu kalemlerin biri pozitif (+) işaretle gösterilen alacak kaydı, diğeri ise negatif (-) işaretle gösterilen borç kaydıdır. Başka bir deyişle, çift kayıt muhasebe sistemine göre her ekonomik işlemin bir **“Alacak”** bir de **“Borç”** olmak üzere iki kaydı gerekmektedir.

Ödemeler dengesi istatistiklerinde;

Alacak (+) kayıtlar;

- Cari işlemlerde, reel kaynak (mal ve hizmet) ihracını
- Sermaye işlemlerinde, yükümlülük artışını veya varlık azalışını

Borç (-) kayıtlar;

- Cari işlemlerde, reel kaynak (mal ve hizmet) ithalini
- Sermaye işlemlerinde, yükümlülük azalışını veya varlık artışını

gösterir.

Aşağıda çift kayıt işlemlerine ilişkin değişik örnekler verilmiştir:

i- İhracat mal bedeli olarak ihracatçının yurtiçinde yerleşik bir banka nezdindeki döviz tevdiat hesabına yurtdışında yerleşik ithalatçı tarafından yurtdışından transfer edilen 100 birimlik tutarın kaydı aşağıdaki gibi yapılır.

	Alacak	Borç
Cari İşlemler Hesabı:		
İhracat	100	
Sermaye ve Finans Hesapları:		
Diğer Yatırımlar/Varlıklar/ Bankaların Döviz Varlıkları		100

ii- Yurtdışında yerleşik bankalardan yurtiçinde yerleşik bir bankanın sağladığı 100 birim tutarındaki sendikasyon kredisi kullanımı aşağıdaki şekilde ödemeler dengesine kaydedilir.

	Alacak	Borç
Sermaye ve Finans Hesapları:		
Diğer Yatırımlar/Varlıklar/ Bankaların Döviz Varlıkları		100
Sermaye ve Finans Hesapları:		
Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Krediler	100	

iii- Nakit ödeme içermeyen bazı işlemler de ödemeler dengesi kayıtlarına alınmaktadır. Örneğin, yurtiçinde yerleşik bir ithalatçının yurtdışında yerleşik ihracatçıdan 100 birim tutarındaki malın bedelini fiili ithalden sonraki vadede ödemek üzere mal alımı yapmasına ilişkin kayıtlar aşağıdadır.

Malın ithalinde:

	Alacak	Borç
Cari İşlemler Hesabı:		
Mallar		100
Sermaye ve Finans Hesapları:		
Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Ticari Krediler	100	

Vadede ihracatçıya malın bedelinin ödenmesinde:

	Alacak	Borç
Sermaye ve Finans Hesapları:		
Diğer Yatırımlar/Varlıklar/Bankalar Döviz Varlıkları	100	
Diğer Yatırımlar/Yükümlülükler/Ticari Krediler		100

2. Mülkiyet Değişimi

Çift kayıt prensibi çerçevesinde ekonomik işlemlerin alacak ve borç kayıtları mülkiyet değişiminin gerçekleştiği anda yapılır.

3. Piyasa Değeri

Ekonomik işlemlerin değerlendirilmesinde piyasa fiyatları kullanılır. Piyasa fiyatı, işlemin gerçekleştiği ve alıcı ile satıcının almaya ve satmaya razı oldukları fiyat olarak tanımlanabilir.

III- STANDART SINIFLAMA

Ödemeler dengesi istatistikleri, 5. El Kitabı'nda belirlenen iki önemli sınıflama olan “**Cari İşlemler**” ile “**Sermaye ve Finans**” hesaplarından oluşmaktadır. Özetle, cari işlemler; reel kaynaklarla (mal, hizmet, gelir) ilgili işlemleri ve cari transferleri; sermaye ve finans hesapları da reel kaynak akımlarının finansmanını (genellikle sermaye transferi ya da finansal araçlara ilişkin işlemler aracılığıyla) gösterir.

1. Cari İşlemler Hesabı

Cari hesaptaki önemli kalemler aşağıdaki gibidir:

- a) Mal ve Hizmetler
- b) Gelirler
- c) Cari Transferler (Karşılıksız Transferler)

a) Mal ve Hizmetler

i) Mallar

Mallar; genel mal ticareti, işlem gören mallar, onarım gören mallar, taşıtlar için limanlarda sağlanan mallar ve parasal olmayan (ticari altın) altını kapsar.

Dış ticaret akımları “**Özel Ticaret**” veya “**Genel Ticaret**” sistemleri çerçevesinde belirlenmekte olup ülkelere göre değişim gösterebilmektedir. Özel ticaret sistemi gümrüklerden giriş çıkış yapan malları kapsamakta bu nedenle, ülke

sınırları içerisinde yer alan serbest bölgelere sınır dışından gelen ve giden mallar sistem dışında bırakılmaktadır. Oysa genel ticaret sistemi milli sınırlardan giren ya da çıkan tüm malları dikkate almaktadır.

ii) Hizmetler

Hizmet ihraç ve ithaline ilişkin gelir ve giderlerin kaydedildiği ana hesaptır. Kapsamını, Taşımacılık (navlun dahil), Turizm gelir ve giderleri, Haberleşme hizmetleri, İnşaat hizmetleri, Sigorta hizmetleri, Finansal hizmetler, Bilgisayar ve Bilgi hizmetleri, Patent ve Lisans Komisyonları, Ticari ve Ticaret Bağlantılı Diğer hizmetler, Finansal Kiralama hizmetleri, Çeşitli Teknik hizmetler, Kişisel, Kültürel ve Eğitsel hizmetler ile Resmi hizmetler oluşturur.

b) Gelirler

Çalışanların ücretleri, doğrudan yatırım, portföy yatırımları ve diğer yatırımlardan elde edilen gelir ve ödenen tutarları içermektedir. Bu kalem doğrudan yatırımlar ile ilgili olarak hisse gelirleri, kar payları, sermayeye katılan kazançlar ile şirketlerarası diğer yatırımlardan doğan gelir ve giderleri içermektedir. Portföy yatırımlarında da hisse senetlerinden elde edilen gelirler (kar), tahvil ve benzeri borç enstrümanları ile ilgili gelir ve giderleri (faiz) kapsamaktadır. Diğer yatırımlarda ise diğer borçlanma ile ilgili gelir ve giderler (faiz) kaydedilmektedir.

c) Cari transferler

Ekonomiye mal, hizmet ya da para girişi gerçekleştiği halde, bu girişler karşılığında kaynak transferi yapılmayan transferleri içermektedir.

Bu kalemin sektörlere göre dağılımı;

- Genel Hükümet (hibe, vb.)
- Diğer Sektörler (işçi havaleleri ve diğer transferler)

şeklinde yapılmaktadır.

2. Sermaye ve Finans Hesapları

Bu kalem Sermaye Hesapları ve Finans Hesapları olarak iki gruba ayrılmaktadır.

a) Sermaye Hesabı:

Bu hesap,

i) Sermaye transferleri (borcun bağışlanması, göçmen transferleri gibi)

ii) Üretilmeyen, finansal olmayan varlıklar (kara parçası gibi üretilmeyen varlıkların alım/satımı ile patent yayımlama hakkı gibi maddi olmayan varlıklar)

olarak sınıflandırılmaktadır.

b) Finans Hesapları:

Ödemeler dengesinin diğer önemli bir bölümü de sermaye (finansman) hareketleridir. Özel ve kamu kuruluşları tarafından yapılan kısa ve uzun vadeli uluslararası sermaye akımları bu hesapta incelenmektedir.

Uluslararası ekonomik işlemlerin bir bölümünü sermaye ithal ve ihracı oluşturur. Sermaye hareketleri temel olarak, bir ülkenin dış mali varlıkları ve yükümlülüklerindeki değişimler ve bu değişimlerin karşılıklı kayıtlarını içermektedir .

Finans Hesapları sermaye şekline göre;

i) Doğrudan yatırımlar

ii) Portföy yatırımları

iii) Finansal Türevler

iv) Diğer yatırımlar

v) Rezerv varlıklar

olarak ayrılmaktadır.

Bunlardan "Rezerv Varlıklar" hariç diğer kalemler, Varlık ve Yükümlülük ayrımında,

"Doğrudan Yatırımlar" yatırımın yönüne göre;

"Portföy Yatırımları" sektör ve enstrümana göre;

"Finansal Türevler" sektörlerle göre;

"Diğer Yatırımlar" ise enstrüman, sektör ve vadeye göre;

alt gruplara ayrılmaktadır.

Sektörler,

- Parasal otorite (Merkez Bankası)
- Merkezi Hükümet (Hükümet ve ona bağlı teşkilatlar, mahalli idareler vb.)
- Bankalar (Kamu ve özel bankalar)
- Diğer sektörler (Kamu ve özel kuruluşlar)

Vadeler ise,

- Vadesi 1 yıla kadar olanlar kısa vade
- Vadesi 1 yıldan uzun olanlar ise uzun vade

olarak belirlenmektedir.

i) Doğrudan yatırımlar

Doğrudan yatırım, yatırımcının yerleştiği olduğu ekonomi dışındaki bir ekonomide yaptığı uzun vadeli yatırımı gösterir. Burada yatırımcının kuruluşun sermayesinde % 10'dan (dahil) fazla paya sahip olması veya yönetiminde söz sahibi olması esastır.

Doğrudan yatırım kalemi, yabancı sermaye yatırımının yapıldığı ülke ve yabancı sermayeyi getiren ülke ayrımında, **Sermaye, Kârın Sermayeye Katılımı, Diğer Sermaye** olarak sınıflandırılmaktadır.

- **Sermaye:** Doğrudan yatırımcının ana merkezinin bulunduğu ekonomi dışındaki ekonomilerde yeni bir şirket kurulması, mevcut şirketlere iştirak edilmesi için getirdiği sermayeyi,

- **Kârın Sermayeye Katılımı:** Doğrudan yatırımlardan elde edilen kârların dağıtılmaksızın sermayeye ilave edilmesini,

- **Diğer Sermaye:** Ana şirket ile yatırım yapılan şirket arasındaki borçlanmadan doğan yatırımları

ifade etmektedir.

ii) Portföy yatırımları

Kısaca menkul değerlere yapılan yatırımlar olarak tanımlanan portföy yatırımları, genellikle devlet ya da özel kuruluşların bono ve tahvilleri ile hisse senedi ve diğer para piyasası araçlarını içermektedir.

Doğrudan yatırım ile portföy yatırımları arasında bazı önemli farklılıklar vardır. En önemli fark, yabancı ülkede yapılan yatırımın yönetimi ve denetimi konusudur. Doğrudan yatırım durumunda, şirket yönetimi ve denetiminde etkili olunmaktadır. Oysa, portföy yatırımlarında yerleşik şirket üzerinde yönetim hakkı veya denetim söz konusu değildir; bu yolla yerleşik şirket uluslararası piyasalardan kaynak sağlamış olur. İkinci önemli fark, doğrudan yatırımlarda yatırımcının yatırım sermayesinin yanı sıra üretim teknolojisi ve işletmecilik bilgisini de beraberinde getirebilmesi, portföy yatırımlarında ise yabancı yatırımcının sermayeden başka bir katkıda bulunmamasıdır.

Portföy yatırımları kalemi varlık ve yükümlülük ana başlıkları altında;

- Hisse Senetleri

- Borç Senetleri

ayrımında ve sektörel dağılımı da içerecek şekilde sınıflandırılmaktadır.

iii) Finansal Türevler

Finansal türevler, bir dayanak varlığın değerine bağlı ancak bu dayanak varlıktan bağımsız olarak alım-satımı yapılan finansal araçlardır. Türev işlemler, ileri bir tarihte yapılacak alım-satımın şartlarını bugünden belirleyen ve tarafları hukuki olarak bağlayan sözleşmeler ile gerçekleştirilir. Bu sözleşmeler ödemeler dengesi metodolojisine göre vadeli ve opsiyon tipi sözleşmeler olmak üzere iki temel grupta toplanır.

iv) Diğer Yatırımlar

Doğrudan yatırım, portföy yatırımları, finansal türevler ve rezerv dışında kalan diğer tüm sermaye hareketleri bu bölümde yer almaktadır.

Portföy yatırımlarında olduğu gibi, varlık ve yükümlülük ayrımında, türlerine ve sektörüne göre alt ayrımlar bulunmaktadır.

- Ticari krediler (vadeli mal alım veya satımı şeklindeki krediler)
- Krediler (Nakit krediler)
- Döviz mevcutları ve mevduat hesapları
- Diğer varlık ve yükümlülükler

v) Rezerv varlıklar

Rezerv varlıklar,

- Parasal Altın
- Özel Çekme Hakkı (SDR)
- Fon Nezdindeki Rezerv Pozisyonu
- Döviz Rezervleri
- Diğer Alacak Hakları

başlıklarında sınıflandırılmaktadır .

Parasal Altın Rezervleri: Ülkenin parasal yetkilisinin elinde tuttuğu parasal altın rezervleridir.

Özel Çekme Hakları (SDR): IMF tarafından yaratılan ve üye ülkelerin kotaları çerçevesinde üye ülkelere rezerv sağlamak amacıyla tahsis edilen bir uluslararası rezerv şeklidir.

IMF Nezdindeki Rezerv Pozisyonu: Üye ülkelerin IMF'deki rezerv pozisyonları, üye ülkelerin kredi dilimlerinden satın alışlarının toplamı olup, üye ülkeye her an ödenebilen tutarlardır. IMF'den satın alınan tutarlar, döviz rezervlerinde artış, rezerv pozisyonunda azalışı göstermektedir.

Döviz Rezervleri: Döviz rezervleri, parasal otoritenin elinde tuttuğu ödemelerde hemen kullanılabilecek yabancı paralar, menkul kıymetler ile yurtdışında geçerli çek, poliçe, senet ve benzeri ödeme araçlarından oluşmaktadır.

Diğer Alacak Hakları: Rezerv varlıklar içerisinde yukarıda sınıflananlar dışında kalan diğer rezerv varlıklarıdır. Örneğin, bankaların elinde tuttuğu rezerv varlıkların parasal yetkilinin kontrolüne girmesi durumunda bu başlıkta kaydedilir.

3. Net Hata ve Noksan

Ödemeler dengesinin her işlemin iki ayrı işaretle (alacak ve borç kaydı) kaydedildiği bir muhasebe sistemi olması nedeniyle, ödemeler dengesi konusu her işlem, mahiyeti itibarıyla ilgili kaleme kaydedilirken, karşı kaydının da bir başka kaleme yer alması, başka bir deyişle, her işlemin eşit değerde alacak ve borç kayıtlarıyla kaydedilmesi, böylece "Cari İşlemler Hesabı"nın her zaman "Sermaye ve Finans Hesapları" kalemine mutlak değer olarak eşit olması gerekmektedir.

Ancak, uygulamada; bu teorik sonuca ulaşmak her zaman mümkün olmamaktadır. Verilerin değişik kaynaklardan elde edilmesi, değerlendirme, ölçme ve kayıt zamanı farklılıkları yaratmakta; sonuç itibarıyla oluşan farklar Net Hata ve Noksan (NHN) kalemine "kalıntı" şeklinde yansımaktadır.

Örneğin dış ticarete ilişkin mal hareketlerinin gümrük kayıtlarından elde edilmesine karşın ödemelerin banka kayıtlarından alınması, işlemlerin karşılıklı kayıtlarının aynı değerle kaydedilmesini zorlaştırmaktadır. Gümrük kayıtlarında fatura

değerine göre 100 birim olarak görülen ihracat mal bedelinin, ihracatçının yurtiçinde yerleşik bankadaki hesabına 70 birim olarak gelmesi, kalan 30 birim tutarındaki kısmının ise yurtdışındaki bir banka nezdindeki hesabında kalması halinde, bankalar sisteminden alınan veriler içerisinde görülmeyen 30 birimlik tutar NHN kalemine yansımaktadır. Bu şekilde oluşan NHN ancak 30 birimlik tutarın da yurda getirilmesi halinde daha sonraki bir dönemde giderilmektedir.

NHN kaleminin varlığına neden olabilecek bir diğer örnek turizm gelir ve giderlerinin hesaplanabilmesi için yürütülen anket çalışmaları olabilmektedir. Anket sonucundan hesaplanan 100 birimlik turizm gelir veya gideri, banka varlıklarında 100 birimlik artış veya azalış olarak yansımamışsa aradaki fark NHN kaleminde görülecektir.

Sonuç olarak denge; alacak veya borç kayıtlarının birbirine eşit olmaması sonucunda ortaya çıkan farkın "Net Hata ve Noksan - NHN" kalemine yansması ile gerçekleşmektedir. Diğer bir ifadeyle, NHN kalemi ayrıca hesaplanan bir kalem olmayıp, (+) ve (-) kayıtların arasındaki farktan oluşan bir kalıntıdır.

IV- TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMA VE VERİ KAYNAKLARI

Türkiye'nin ödemeler dengesi istatistikleri, IMF'nin tüm üye ülkeleri için tavsiye niteliğinde öngördüğü ve önceki bölümde özetlenen uluslararası standart ve ilkelere dayanmaktadır. 1975 yılına kadar Maliye Bakanlığı tarafından derlenen Türkiye'nin ödemeler dengesi istatistiklerini 1975 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası derlemeye başlamıştır. 1975-1983 yılları için ana kalemler itibarıyla mevcut olan istatistikler, 1984 yılı verilerinden itibaren ekte yer alan Ayrıntılı Sunum'a göre aylık olarak Bankamız, İstatistik Genel Müdürlüğü, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü'nce yayınlanmaktadır.

Ödemeler dengesi gelişmelerine ilişkin istatistikler, Bankamızın "<http://www.tcmb.gov.tr>" tanımlı internet adresinde, **"Yayınlar/Sürelî Yayınlar/Ödemeler Dengesi İstatistikleri ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu"** başlıkları altındaki ayrıntılı tablolarda ve yine aynı adreste bulunan Elektronik Veri Dağıtım Sistemi içerisinde **"Veriler/EVDS"** başlıkları altında zaman serileri olarak yer almaktadır. İstatistikler, IMF'nin "Özel Veri Yayınlama Standartları" kapsamında belirlenen takvime göre kamuoyuna aylık olarak duyurulmaktadır. **"Yayınlar/Sürelî Yayınlar/Ödemeler Dengesi İstatistikleri ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu"** başlıkları altında mevcut olan **"Yayınlama Takvimleri"** Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'in "<http://www.tuik.gov.tr/TURCAT/SDDS/sdds-tr.htm>" adresinde de bulunmaktadır.

"Ödemeler Dengesi İstatistikleri Tanım ve İlkeleri ile Türkiye Uygulaması" Raporuna ise Bankamız internet sitesindeki **"Yayınlar/Sürelî Yayınlar/Ödemeler Dengesi İstatistikleri ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu"** veya **"İşlevsel Bilgiler"** başlıklarından erişilebilir.

Ödemeler dengesi istatistiklerinin başlıca kaynaklarını;

- T.C. Merkez Bankası ve Türkiye'de yerleşik bankaların dövizli işlem raporları,
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanan dış ticaret istatistikleri,

- TÜİK'ten sağlanan mal ticaretine ilişkin navlun ve sigorta gelir ve giderleri,
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜİK, T.C. Merkez Bankası tarafından yürütülen anketler,
- Kuruluşlardan doğrudan sağlanan veriler,
- Yurtdışında yerleşik kişilerin portföy yatırımlarına ilişkin olarak saklama hizmeti veren bankalardan sağlanan stok veriler,
- Doğrudan yatırım anketleri,
- Yazılı ve görsel basın,

oluşturmaktadır.

T.C. Merkez Bankası ve Türkiye'de yerleşik bankaların dövizli işlem kayıtları, işlem mahiyetlerine göre belirlenen yaklaşık 600 istatistik kod esas alınarak aylık olarak elektronik ortamda raporlanmaktadır. Bu kaynak, çoğunlukla Finans Hesaplarının derlenmesinde kullanılmaktadır.

Cari İşlemler Hesabı'nda yeralan önemli kalemlerin veri kaynağı TÜİK'tir. TÜİK tarafından derlenen ihracat ve ithalat verileri dış ticaret rakamlarını oluşturmakta, ayrıca, ihracat ve ithalatın ödeme şekillerinden ticari kredilerin belirlenmesinde yararlanılmaktadır. Mal ticaretine ilişkin navlun ve sigorta bedelleri yine TÜİK tarafından aylık olarak gerçekleştirilen çalışmadan sağlanmaktadır. Bavul ticareti ile turizm gelir ve giderleri TÜİK tarafından yürütülen anketlerden elde edilmektedir.

Ülkemizde yayınlanan ödemeler dengesi istatistikleri ayrıntılı sunum kalemleri ile bu kalemlerin derlenme yöntemleri aşağıda açıklanmaktadır. Görüleceği üzere, Ayrıntılı Sunum'da, standart kalemlerde bulunmayan bazı kalemlere (Bavul Ticareti gibi) yer verilmiştir. Bu farklılaşma, işlemin taşıdığı önem veya ülkeye özgü olması açısından ortaya çıkmaktadır. Bu tür gösterimler diğer ülke istatistiklerinde de olabilmektedir. Örneğin, petrol ihracatçısı ülkelerin bu kaleme ilişkin ayrıntıyı da istatistiklerinde açıklamaları gibi.

1. Cari İşlemler Hesabı:

a) Dış Ticaret Dengesi:

Dış Ticaret Dengesi yurt içinde yerleşik kişiler ile yurtdışında yerleşik kişiler arasında gerçekleştirilen, gümrüklerden geçen mal ihracat ve ithalatını içermektedir. Dış ticaret verileri için TÜİK tarafından yayımlanan "Özel Ticaret" sistemine göre saptanan dış ticaret istatistikleri, uyarlama kalemi aracılığıyla, TÜİK'ten ayrıca temin edilen serbest bölge verileriyle "Genel Ticaret" sistemine dönüştürülmektedir. Malların gümrükten geçişleri sırasında kayıt altına alınması, kayıt zamanı açısından ödemeler dengesi istatistiklerinin mülkiyet değişimi ilkesiyle de uyumlu olmaktadır.

TÜİK tarafından ihracat verileri f.o.b. (sigorta ve navlun hariç mal bedeli), ithalat verileri ise c.i.f (sigorta ve navlun dahil mal bedeli) bazda parasal olmayan altın ticaretini de içermek üzere yayımlanmaktadır. İhracat ve ithalat rakamlarının içindeki altın verileri ve ihracat rakamlarının içindeki limanlarda sağlanan yakıt ve kumanya verileri, "Uyarlama: Diğer Mallar" kalemlerinde; c.i.f. olarak değerlendirilen ithalat rakamlarının içindeki navlun ve sigorta ise "Uyarlama: Navlun ve Sigorta" kaleminde gösterilerek düşülmektedir. Böylece altın verileri ile limanlarda sağlanan mallar verileri ayrı bir yerde gösterilmek üzere sırasıyla "Parasal Olmayan Altın" ve "Limanlarda Sağlanan Mallar" kalemlerine aktarılmakta; c.i.f. değerde yayınlanan ithalat verileri ise f.o.b. değere dönüştürülerek sadece mal bedelini yansıtmaktadır. Ayrıca, geçici ithalat kapsamında yapılan ve dış ticaret istatistiklerinde yer almayan "Finansal Kiralama" yoluyla yapılan ithalat bedelleri, Cari İşlemler Hesabı altında "Genel Mal Ticareti / İthalat f.o.b. / Uyarlama: Diğer Mallar" kalemine, karşılık kalemi de Finansal Hesaplar altında "Diğer Yatırımlar / Yükümlülükler / Krediler / Diğer Sektör" kalemine kredi kullanımı olarak ilave edilmektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kurulan ülkelerden ve son yıllarda Doğu Avrupa ülkelerinden gelen yabancı ziyaretçilerin yurtdışında satmak üzere ülkemizden satın aldıkları ve yolcu beraberisi olarak tanımlanan mallar dış ticaret istatistikleri içerisinde yer almamaktadır. Türkiye için önemli bir döviz kaynağı haline gelen ve "Bavul Ticareti" olarak adlandırılan bu ihracatın değeri, TÜİK tarafından bavul ticaretini yapan kişilerin çıkış yaptığı kara, hava ve deniz gümrük kapılarında, üçer aylık dönemlerde gerçekleştirilen "Bavul Ticareti Anketi" yoluyla saptanmaktadır.

b) Hizmetler Dengesi:

i) Taşımacılık:

Taşımacılık, mal ticaretine ilişkin taşımacılık verilerini içeren "Navlun" kalemi ile uluslararası yolcu ve bagaj taşımacılık işlemlerini içeren "Diğer Taşımacılık" kaleminden oluşmaktadır.

Navlun hizmeti bir ekonomide yerleşik kişiler tarafından verildiği gibi yurtdışında yerleşik kişiler tarafından da sağlanabilmektedir. Ancak ödemeler dengesi istatistiklerinde yeralan navlun hizmetlerinde, ihracat malları için yurtiçinde yerleşik kişilerce gerçekleştirilen taşıma bedelleri gelir olarak; ithalat mallarında ise yurtdışında yerleşik kişilerce gerçekleştirilen taşıma bedelleri gider olarak kaydedilir. Söz konusu veriler, TÜİK tarafından aylık olarak yapılan çalışmayla gümrük beyanname formlarıyla birlikte düzenlenen faturalardan elde edilen bilgiler çerçevesinde hesaplanmaktadır.

Diğer taşımacılık kalemi ise taşımacılık şirketlerinden sağlanan bilgilerden elde edilmektedir.

ii) Turizm:

Turizm gelirleri, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜİK ve T.C. Merkez Bankası'nın ortak çalışması kapsamında, TÜİK tarafından yürütülen "Çıkış Yapan Ziyaretçiler Anketi"nden elde edilmektedir. Anket çalışmasında ülkemizi ziyaret ederek yurtdışına çıkış yapan yabancılar ile ödemeler dengesi metodolojisi çerçevesinde yurtdışında yerleşik sayılan vatandaşlarımızın ülkemizde yaptıkları turizm harcamalarının saptanması amaçlanmaktadır.

Anketler, çıkış yollarına göre hudut kapılarında milliyet bazında üçer aylık dönemleri kapsayacak şekilde yılda dört dönem olmak üzere yapılmaktadır.

Anket sonucunda yabancı ziyaretçiler için milliyet bazında, geceleme yapanlar ile günübirlikçiler ayrımlarına göre ve turla gelenlerin tura ödedikleri bedellerin Türkiye'de kalan kısımları da değerlendirilerek elde edilen ortalama

harcamalar; ilgili döneme ait Emniyet Genel Müdürlüğü kayıtlarından sağlanan kişi sayılarıyla genişletilmektedir.

Aynı şekilde, yurtdışında yerleşik vatandaşlarımızın anketten elde edilen ortalama harcamaları, kişi sayısının saptanması için gerçekleştirilen anket sonuçları ile genişletilmektedir.

Turizm giderleri ise yine TÜİK tarafından yürütülmekte olan "Vatandaş Giriş Anketi" sonuçlarından elde edilmektedir. Üçer aylık dönemler itibariyle yapılan anket çalışmasında, yurtdışı ülkeleri ziyaret edip ülkemize giriş yapan yurtiçinde yerleşik kişilerin yurtdışında yaptıkları harcamaların saptanması amaçlanmaktadır.

iii) İnşaat Hizmetleri:

Yurtiçinde yerleşik inşaat şirketlerinin yurtdışında gerçekleştirdikleri inşaat hizmetlerine ilişkin gelirler banka raporlarından elde edilmektedir.

iv) Sigorta Hizmetleri:

Navlun sigortası dışında yurtdışında yerleşik kişilerle gerçekleştirilen diğer sigorta ve reasürans işlemlerine ilişkin veriler, Türkiye'de yerleşik sigorta ve reasürans şirketlerinden doğrudan elde edilmektedir. Navlun sigortası ise - yine navlun hesaplamasında olduğu gibi - TÜİK tarafından aylık olarak yapılan çalışmayla gümrük beyanname formlarıyla birlikte düzenlenen faturalardan elde edilen bilgiler çerçevesinde hesaplanmaktadır

v) Finansal Hizmetler:

Finansal hizmetler yerleşikler ile yerleşik olmayanlar arasında gerçekleştirilen, sigortacılık kuruluşları ve emeklilik fonları hariç finansal aracılık ve yardımcı hizmetleri kapsamaktadır. Yurtiçinde yerleşik bankaların finansal hizmet işlemler nedeniyle yurtdışında yerleşik kişilerden aldığı veya ödediği komisyon ve benzeri gelir ve giderler bu kalemde yer almaktadır. Veriler banka raporlarından elde edilmektedir.

vi) Diğer Ticari Hizmetler:

Yurtdışında yerleşik kişilerle gerçekleştirilen mal ticareti nedeniyle sağlanan veya ödenen komisyon ve benzeri gelir ve giderler bu kaleme kaydedilmektedir. Veriler banka raporlarından elde edilmektedir.

vii) Resmi Hizmetler:

Diplomatik, hükümet dış teşkilat hizmet gelir ve giderleri bu kaleme yer almaktadır. Veriler T.C. Merkez Bankası ve banka raporlarından elde edilmektedir.

viii) Diğer Hizmetler:

Yukarıda sayılanlar dışındaki hizmet gelir ve giderleri bu kaleme kaydedilmektedir. Bunlar arasında posta ve kurye, telekomünikasyon, haber ajansı hizmetleri, telif hakkı ve lisans ücretleri, imtiyaz haklarına ilişkin hizmetler yer almaktadır. Telekomünikasyon ve haber ajansları hizmetleri verileri ilgili şirketlerden, diğer veriler ise T.C. Merkez Bankası ve banka raporlarından elde edilmektedir.

c) Gelir Dengesi:

i) Ücret Ödemeleri:

Bu kaleme, Türkiye’de çalışmakta olan yabancıların elde ettikleri ücretler kaydedilmektedir. Ücret ödemeleri verisi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çalışma izni verilen yabancı sayısı esas alınarak hesaplanmaktadır.

ii) Yatırım Geliri:

▪ **Doğrudan Yatırımlar:**

Bu kaleme yurtdışında yapılan doğrudan yatırımlardan elde edilen karlar “Gelir” olarak, yurtiçinde yapılan doğrudan yatırımlar nedeniyle yurtdışına yapılan kar transferleri “Gider” olarak kaydedilmektedir. “Gider” kaleminde dağıtılan karların yanısıra karın sermayeye katılımı da yer almaktadır. Dağıtılan karlar banka

raporlarından; sermayeye katılan dağıtılmayan karlar ise yıllık olarak yapılan "Doğrudan Yatırım Anketi"nden elde edilmektedir.

▪ **Portföy Yatırımları:**

Portföy yatırım geliri, doğrudan yatırım amacı dışında gerçekleştirilen hisse ile tahvil ve bono şeklindeki borç senetleri yatırımlarının gelirlerinden oluşmaktadır. T.C. Merkez Bankası ve bankaların sahip oldukları menkul kıymetlerin kar ve zararları, kişilerin yurtdışında ihraç edilmiş menkul kıymet varlıklarına ilişkin gelirleri ile Hazine Müsteşarlığı ve bankaların yurtdışında ihraç ettikleri menkul kıymetlere ilişkin giderler bu kaleme kaydedilmektedir. Bu veriler, T.C. Merkez Bankası ve banka raporlarından elde edilmektedir.

▪ **Diğer Yatırımlar:**

Mevduat, kredi ve ticari kredilere ait faiz gelir ve giderleridir. Veri kaynağı, T.C. Merkez Bankası ve bankaların ayrıntılı raporlarıdır.

d) Cari Transferler:

"Cari Transferler", "Genel Hükümet" ve "Diğer Sektörler" kalemlerinden oluşmaktadır.

i) Genel Hükümet

Bu kalemde, ülkelerarası hibeler, yabancı ve Türk elçilik ve konsolosluklarının yaptıkları işlemler nedeniyle sağladıkları gelirler, yurtdışında yerleşik vatandaşlarımızın bedelli askerlik için ödediği tutarlar izlenmektedir. Bu veriler, T.C. Merkez Bankası ve banka raporlarından elde edilmektedir.

ii) Diğer Sektörler

İşçi Gelirleri:

Yurtdışında yerleşik vatandaşlarımız tarafından Türkiye'deki bankalar aracılığıyla yakınlarına havale olarak gönderilen Türk lirası karşılığı alış yapılan tutarlardan oluşmaktadır. Bankalar nezdindeki hesaplarına gönderdikleri tutarlar ise

"Finans Hesapları" altında "Mevduatlar" kalemine kaydedilmektedir. Bu veriler banka raporlarından elde edilmektedir.

Diğer Transferler:

Sigorta hizmetlerine kaydedilen sigorta işlemlerinden elde edilen prim ve tazminatlar ile ödenen prim ve tazminatların netleştirilmesinden oluşan veriler bu kaleme kaydedilmektedir.

2) Sermaye ve Finans Hesapları:

a) Sermaye Hesabı / Göçmen Transferleri:

Bir başka ülkeden ülkemize göç eden kişilerin yurtdışındaki varlıklarının ülkemize aktarımına ilişkin tutarları içermekte olup veri kaynağı olarak resmi kayıtlar kullanılmaktadır.

b) Finans Hesapları:

i) Doğrudan Yatırımlar:

Bir ekonomide yerleşik bir kuruluşun bir başka ekonomide yerleşik bir şirkette uzun vadeli ve kalıcı yatırım yapmak, yönetiminde söz sahibi olmak amacıyla, şirket hisselerinin yüzde 10'unu aşan miktarda yaptığı yatırımdır.

▪ Yurtdışında Doğrudan Yatırımlar:

Yurtdışında yerleşik kişilerin, yurtdışında yerleşik bir şirket kurmak, kurulmuş bir şirkete ortak olmak, şube açmak yoluyla doğrudan yatırım amacıyla yaptıkları yatırımlar ile bu yatırımların tasfiyesi ve yurtdışında gayrimenkul alımları bu kaleme izlenmektedir. Bu veriler işlem bazında, yatırımın yapıldığı ülke, sektör ve kuruluş bilgilerini de içerir şekilde banka raporlarından elde edilmektedir.

▪ Yurtiçinde Doğrudan Yatırımlar:

Sermaye: Yurtdışında yerleşik kişilerin, Türkiye'de yerleşik bir şirket kurmak, kurulmuş bir şirkete ortak olmak, şube açmak yoluyla doğrudan yatırım amacıyla Türkiye'ye getirdikleri sermaye tutarları ile karların sermayeye katılımı "Sermaye"

kalemini oluşturmaktadır. Bu veriler; banka raporları, "Doğrudan Yatırım Anketi", Hazine Müsteşarlığı kayıtlarından sağlanan nakdi ve aynı sermayeye ilişkin aylık veriler ile İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Günlük Bültenleri ve basına yansıyan haberlerden derlenmektedir.

Diğer sermaye: Doğrudan yatırım yapan kuruluşun yatırım yaptığı kuruluşa sağladığı kredilerin kullanımları ile geri ödemelerinden oluşmaktadır. Veri kaynağı, özel sektörün yurtdışından kullandığı kredilerin kredi bazında ayrıntısına ilişkin banka raporlarıdır.

Gayrimenkul: Yurtdışında yerleşik kişilerin Türkiye'de alım satımını yaptıkları gayrimenkul bedellerini göstermektedir. Veri kaynağı, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün, alım satımı yapılan gayrimenkullerin ülke ayrımında sayılarına ilişkin kayıtları ile TÜİK tarafından gerçekleştirilen "Ziyaretçiler Gelir Anketi" çerçevesinde hesaplanan birim fiyatlarıdır.

ii) Portföy Yatırımları:

Portföy yatırımları bileşenleri, yabancı sermaye yatırımları ve rezerv varlıklar kapsamı dışındaki hisse senetleri ve borç senetleridir.

Varlıklar: Bu kalem yurtiçinde yerleşik kişilerin yurtdışında alım satımını yaptıkları menkul kıymetleri kapsamaktadır. Verilere alım vaadiyle satım işlemleri ile yurtiçinde yerleşik kişilerin (örneğin Hazine Müsteşarlığı) yurtdışı piyasalarda ihraç ettiği menkul kıymetlerden alım ve satımları da dahildir. Sektörel ayrımı da yapılan bu verinin kaynağı banka raporlarıdır.

Yükümlülükler: Yurtdışında yerleşik kişilerin yurtiçi borsalarda alım satımını yaptıkları hisse ve Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS), yurtiçinde yerleşik kişilerin yurtdışı piyasalarda tahvil ihracı yoluyla sağladığı borçlanma (örneğin Hazine Müsteşarlığının ihraç ettiği Eurobond'lar) bu kalemde izlenmektedir. Tahvil ihracılarının veri kaynağı, T.C. Merkez Bankası ve banka raporlarıdır. Hisse senetleri ve DİBS verileri saklama hizmeti veren bankaların raporlarından, menkul kıymet bazında, stok değer değişimlerinin kur ve fiyat değişimlerinden arındırılması yoluyla hesaplanmaktadır.

iii) Diğer Yatırımlar:

Diğer yatırımlar; doğrudan yatırım, portföy yatırımları ya da rezerv varlık dışında kalan tüm finansal işlemleri içermektedir.

Varlıklar: Yurtiçinde yerleşik kişilerin yurtdışında yerleşik kişilere açtığı ticari ve nakit krediler, bankaların yurtdışı muhabirleri nezdindeki döviz varlıkları bu kalemde izlenmektedir.

Ticari Krediler; yurtiçinde yerleşik ihracatçıların yurtdışında yerleşik ithalatçılara yaptıkları vadeli mal satışları (Verilen Kredi) ile bu satışların vadelerinde tahsil edilen bedellerinden oluşmaktadır. Verilen krediler için veri kaynağı; TÜİK tarafından derlenen ihracatın vadeli ödeme şekilleridir. Ödemeler; ödeme vadelerine ilişkin olarak ihracatçı firmalarla gerçekleştirilen anket sonuçlarına göre belirlenen vadelerde, hareketli ortalamalar yoluyla hesaplanmaktadır.

Krediler; T.C. Merkez Bankası ile bankaların yurtdışına açtıkları krediler ile bankaların muhabir ilişkileri olmayan bankalara yaptıkları plasmanlardan oluşmaktadır. Veri kaynağı T.C. Merkez Bankası ve banka raporlarıdır.

Bankaların Döviz Varlıkları; T.C. Merkez Bankası haricindeki bankaların yurtdışı muhabirleri nezdindeki döviz hesaplarındaki değişimlerini göstermektedir. Döviz hesaplarındaki değişim, gerek yurtdışında yerleşik gerek yurtiçinde yerleşik kişilerle döviz üzerinden gerçekleştirilen işlemlerin tümünü yansıtmaktadır. Veri kaynağı banka raporlarıdır.

Diğer Varlıklar; yabancı para üzerinden nakit alışverişin yoğun olarak yapıldığı bavul ticareti nedeniyle, yurtiçinde yerleşik kişilerin kasalarında bulundurdıkları bankacılık sistemi kayıtlarına girmeyen tutarlardır. 2004 yılından itibaren sıfır kabul edilen bu verinin geçmiş yıllar için kaynağı bavul ticareti nedeniyle yapılan araştırmalardır.

Yükümlülükler: Yurtiçinde yerleşik kişilerin yurtdışında yerleşik kişilerden sağladıkları ticari ve nakit krediler ile T.C. Merkez Bankası ve bankalar nezdinde yurtdışı yerleşik kişiler adına açılan döviz hesapları bu kalemde izlenmektedir.

Ticari Krediler; yurtdışında yerleşik ihracatçıların yurtiçinde yerleşik ithalatçılara yaptıkları mal satışları (kullanılan kredi) ile bu satışların vadelerinde yapılan ödemelerini (kredi ödemesini) içermektedir. Veri kaynağı, kullanımlar için; TÜİK tarafından derlenen mal mukabili ödeme şekline göre ithalat tutarı ile bankalar raporlarından elde edilen diğer vadeli ödeme şekillerine göre ithalattır. Ödemeler, ithalatçı firmalar nezdinde ödeme vadelerine ilişkin olarak gerçekleştirilen anket sonuçlarına göre belirlenen vadelerde, hareketli ortalamalar yoluyla hesaplanmaktadır.

Krediler; yurtiçinde yerleşik kişilerin yurtdışında yerleşik kişilerden sağladığı nakit kredilerin (Uluslararası Para Fonu tarafından sağlananlar dahil) borçlu sektörlere ve vadelerine göre dağılımını göstermektedir. Veri kaynağı T.C. Merkez Bankası ve banka raporlarıdır.

Ayrıca, yurtdışından sağlanan kısa vadeli krediler ile özel sektör tarafından sağlanan uzun vadeli ticari ve nakit krediler, banka raporlarından işlem bazında ayrıntılı olarak takip edilmekte ve dış borç istatistiklerine stok veri üretilmektedir.

Mevduatlar; yurtdışında yerleşik kişilerin T.C. Merkez Bankası ve bankalar nezdindeki mevduatları bu kalemde yer almaktadır. T.C. Merkez Bankası nezdindeki mevduatlar, yurtdışında yerleşik vatandaşlarımıza ait Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesapları ile Süper Döviz Hesaplarının değişimlerinden oluşmakta, bankalardaki mevduatlar ise, yurtdışında yerleşik kişi ve kuruluşlar ile bankaların mevduatlarına ilişkin değişimi yansıtmaktadır. Veri kaynakları, T.C. Merkez Bankası ve banka raporlarıdır.

Geçici ithalat kapsamında yapılan ve dış ticaret istatistiklerinde yer almayan "Finansal Kiralama" yoluyla yapılan ithalat bedelleri, Cari İşlemler Hesabı altında "Genel Mal Ticareti / İthalat f.o.b. / Uyarılama: Diğer Mallar" kalemine, karşılık kalemi de Finansal Hesaplar altında "Diğer Yatırımlar / Yükümlülükler / Krediler / Diğer Sektör" kalemine kredi kullanımı olarak ilave edilmektedir.

iv) Rezerv Varlıklar:

Uluslararası Para Fonu Nezdindeki Varlıklar: IMF nezdindeki rezerv varlıklardaki değişimi yansıtmakta olup en son yapılan kota değişimi 1999 yılında gerçekleşmiştir. Veri kaynağı T.C. Merkez Bankası raporlarıdır.

Resmi Rezervler: T.C. Merkez Bankası'nın yurtdışı muhabir mevcutlarındaki değişim ile portföy yönetimi amacıyla alım satımını yaptığı menkul kıymetlerden oluşmaktadır. Rezervlerdeki değişim, gerek yurtdışında yerleşik kişilerle gerek yurtiçinde yerleşik kişilerle döviz üzerinden gerçekleştirilen işlemlerin tümünü yansıtmaktadır. Veri kaynağı T.C. Merkez Bankası raporlarıdır.

EK :

**ÖDEMELER DENGESİ TÜRKİYE UYGULAMASINA GÖRE AYRINTILI
SUNUM KALEMLERİ**

I. CARİ İŞLEMLER HESABI

A. DIŞ TİCARET DENGESİ

1. Genel Mal Ticareti

1.1. İhracat f.o.b.

1.1.1. İhracat f.o.b.

1.1.2. Bavul Ticareti

1.1.3. Uyarlama: Diğer Mallar

1.2. İthalat f.o.b.

1.2.1. İthalat c.i.f.

1.2.2. Uyarlama: Navlun ve Sigorta

1.2.3. Uyarlama: Diğer Mallar

2. Parasal Olmayan Altın

3. Limanlarda Sağlanan Mallar

B. HİZMETLER DENGESİ

1. Taşımacılık

1.1. Navlun

1.2. Diğer Taşımacılık

2. Turizm

3. İnşaat Hizmetleri

4. Sigorta Hizmetleri

5. Finansal Hizmetler

6. Diğer Ticari Hizmetler

7. Resmi Hizmetler

8. Diğer Hizmetler

C. GELİR DENGESİ

1. Ücret Ödemeleri

2. Yatırım Geliri

2.1. Doğrudan Yatırımlar

2.2. Portföy Yatırımları

2.3. Diğer Yatırımlar

- 2.3.1. Faiz Geliri
- 2.3.2. Faiz Gideri
 - 2.3.2.1. Uzun Vade
 - 2.3.2.1.1. Merkez Bankası
 - 2.3.2.1.2. Genel Hükümet
 - 2.3.2.1.3. Bankalar
 - 2.3.2.1.4. Diğer Sektörler
 - 2.3.2.2. Kısa Vade

D. CARİ TRANSFERLER

- 1. Genel Hükümet
- 2. Diğer Sektörler
 - 2.1. İşçi Gelirleri
 - 2.2. Diğer Transferler

II. SERMAYE VE FİNANS HESAPLARI

A. SERMAYE HESABI

- 1. Göçmen Transferleri

B. FİNANS HESAPLARI

- 1. Doğrudan Yatırımlar
 - 1.1. Yurtdışında
 - 1.2. Yurtiçinde
 - 1.2.1. Sermaye
 - 1.2.2. Diğer Sermaye (Net)
 - 1.2.3. Gayrimenkul (Net)
- 2. Portföy Yatırımları
 - 2.1. Varlıklar
 - 2.1.1. Genel Hükümet
 - 2.1.2. Bankalar
 - 2.1.3. Diğer Sektörler
 - 2.2. Yükümlülükler
 - 2.2.1. Hisse Senetleri
 - 2.2.2. Borç Senetleri
 - 2.2.2.1. Merkez Bankası

2.2.2.2. Genel Hükümet

2.2.2.2.1. Yurtiçi

2.2.2.2.2. Yurtdışı

2.2.2.2.2.1. Borçlanma

2.2.2.2.2.2. Geri Ödeme

2.2.2.3. Bankalar

3. Diğer Yatırımlar

3.1. Varlıklar

3.1.1. Ticari Krediler

3.1.1.1. Verilen Krediler

3.1.1.2. Geri Ödeme

3.1.2. Krediler

3.1.2.1. Merkez Bankası

3.1.2.2. Bankalar

3.1.3. Bankaların Döviz Varlıkları

3.1.4. Diğer Varlıklar

3.1.4.1. Merkez Bankası

3.1.4.2. Diğer Sektörler

3.2. Yükümlülükler

3.2.1. Ticari Krediler

3.2.1.1. Uzun Vade

3.2.1.1.1. Kullanım

3.2.1.1.2. Geri Ödeme

3.2.1.2. Kısa Vade

3.2.1.2.1. Kullanım

3.2.1.2.2. Geri Ödeme

3.2.2. Krediler

3.2.2.1. Merkez Bankası

3.2.2.1.1. Uluslararası Para Fonu Kredileri

3.2.2.1.1.1. Kullanım

3.2.2.1.1.2. Geri Ödeme

3.2.2.1.2. Uzun Vade

3.2.2.1.2.1. Kullanım

3.2.2.1.2.2. Geri Ödeme

3.2.2.1.3. Kısa Vade

- 3.2.2.2. Genel Hükümet
 - 3.2.2.2.1. Uluslararası Para Fonu Kredileri
 - 3.2.2.2.1.1. Kullanım
 - 3.2.2.2.1.2. Geri Ödeme
 - 3.2.2.2.2. Uzun Vade
 - 3.2.2.2.2.1. Kullanım
 - 3.2.2.2.2.2. Geri Ödeme
 - 3.2.2.2.3. Kısa Vade
- 3.2.2.3. Bankalar
 - 3.2.2.3.1. Uzun Vade
 - 3.2.2.3.1.1. Kullanım
 - 3.2.2.3.1.2. Geri Ödeme
 - 3.2.2.3.2. Kısa Vade
- 3.2.2.4. Diğer Sektörler
 - 3.2.2.4.1. Uzun Vade
 - 3.2.2.4.1.1. Kullanım
 - 3.2.2.4.1.2. Geri Ödeme
 - 3.2.2.4.2. Kısa Vade
- 3.2.3. Mevduatlar
 - 3.2.3.1. Merkez Bankası
 - 3.2.3.1.1. Uzun Vade
 - 3.2.3.1.2. Kısa Vade
 - 3.2.3.2. Bankalar
 - 3.2.3.2.1. Uzun Vade
 - 3.2.3.2.2. Kısa Vade
- 3.2.4. Diğer Yükümlülükler
- 4. Rezerv Varlıklar
 - 4.1. Uluslararası Para Fonu Nezdindeki Varlıklar
 - 4.2. Resmi Rezervler
 - 4.2.1. Döviz Varlıkları
 - 4.2.2. Menkul Kıymetler

III. NET HATA VE NOKSAN

Ekim 2008 ÖDEMELER DENGESİ İSTATİSTİKLERİNE İLİŞKİN BASIN DUYURUSU

19 Aralık 2008'de yayımlanan Ekim 2008 ödemeler dengesi istatistiklerinde yer alan Net Hata ve Noksan kalemiyle ilgili çalışmaların sürdüğü, aynı tarihli Bankamız Basın Bildirisiyle duyurulmuştur.

Konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalar sonucunda; 2008 yılı Ekim ayında gerçekleşen ve aşağıda açıklanan bazı gelişmelerin Net Hata ve Noksan kaleminde önemli etkileri olduğu anlaşılmaktadır.

- Yurt dışında yerleşik kişilerle Yeni Türk lirası üzerinden gerçekleştirilen ödemeler dengesine konu işlemler; bankaların bu işlemlere ilişkin Yeni Türk lirası hesaplarındaki bir önceki aya göre olan değişimlerden takip edilmekte olup, hesaplamalarda ABD doları karşılıkları için ilgili ayın Bankamız ortalama döviz alış kuru kullanılmaktadır.

2008 yılı Ekim ayında, Yeni Türk lirasının ABD doları karşısındaki değişimi, dönem boyunca düzenli ve önemli ölçüde değer kaybetme yönünde olmuştur. Bunun sonucunda, Yeni Türk lirası hesaplarındaki değişimlerin ABD dolar karşılıklarının ortalama kurdan hesaplanan değeri ile döviz üzerinden gerçekleştirilen karşı hesapların ABD dolar karşılıklarının işlem sırasında geçerli olan kurlardan bulunması, aynı işlemin karşılıklı kayıtları için farklı ABD dolar karşılıkları yaratmıştır.

- Ödemeler dengesi istatistiklerine kaydı yapılamayan yurt içinde yerleşik kişilerin yurt dışındaki mevduatlarından yurda getirilerek döviz tevdiat hesaplarına aktarılan tutarlardan Yeni Türk lirası karşılığı alış yapılan döviz miktarında çarpıcı bir artış gözlenmektedir.

- Önceki dönemlerle karşılaştırıldığında, 2008 yılı Ekim ayında, bankacılık sistemi dışında tutulan efektif şeklindeki tasarrufların önemli ölçüde bankalara Yeni Türk lirası karşılığı satıldığı görülmektedir.

2008 yılı Ekim ayı ödemeler dengesi istatistiklerinde yer alan Net Hata Noksan kaleminin içeriğini büyük ölçüde oluşturan yukarıdaki nedenlerin sayısal büyüklüklerinin kesin olarak saptanması mümkün bulunmamaktadır. Sonuç itibarıyla, ödemeler dengesinin diğer kalemlerinde herhangi bir hataya rastlanılmadığından 2008 yılı Ekim ayına ilişkin ödemeler dengesi istatistiklerinde Net Hata ve Noksan kaleminde her hangi bir revizyon yapılmayacaktır.

Kamuoyunun bilgisine sunulur.